

Utbildningsdepartementet

103 33 Stockholm

U2020/03811/S

Yttrande över SOU 2020:34 - Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg

Kommunal har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad utredning och framför följande synpunkter:

Fritidshem

Kommunal välkomnar utredningens breda genomgång av fritidshemmets stora utmaningar. Fritidshemmet är för många elever en trygg punkt där de stimuleras i sin utveckling och i sitt lärande i en meningsfull kontext.

Utredningen lämnar flera konkreta och bra förslag för att möta de stora utmaningar fritidshemmen brottas med som låg personaltäthet, rektorer och huvudmän som saknar kunskap om fritidshemmen, en låg andel behörig personal, lite tid för planering, buller, trängsel och stress. En problembild Kommunal delar. Många av förslagen kommer att bidra till att vända utvecklingen i en oerhört uppskattad, men samtidigt pressad verksamhet.

Som utredningen lyfter kan fritidshemmen inte uppfylla sitt kompensatoriska och kompletterande uppdrag i och med att verksamheten inte når de elever som kanske är i störst behov av den – barn till arbetslösa föräldrar och studerande, som ofta bor i mer utsatta områden. I dag står personalbrist i vägen för ett allmänt fritidshem, öppet för alla barn.

Yrkesutveckling och arbetsfördelning

Kommunal välkomnar att utredningen lyfter att kompetenshöjning av utbildad personal behövs och att ”arbetslagets arbetsfördelning behöver förtydligas i fritidshemmets läroplansdel nr 4 i likhet med det förtydligande som skett i förskolans läroplan.” Det är en fråga Kommunal drivit länge. Tydliga yrkesroller och rätt kompetens för alla yrkesgrupper skapar förutsättningar för arbetslaget att samarbeta, komplettera och stärka varandra och bidrar till ökad kvalitet och likvärdighet i fritidshemmen.

Ett exempel är förskolan där förskollärarnas och barnskötarnas olika kompetens kompletterar varandra för att ge bäst utväxling i verksamheten. Utvecklingen i fritidshemmen går däremot tyvärr åt fel håll. I dag saknar 42 procent av de som arbetar i fritidshem utbildning att arbeta med barn, en siffra som har ökat från cirka 4 000 läsåret 2009/10 till närmare 10 000 anställda läsåret 2018/19.

Förbundet håller med utredningen om vikten av fortsatta insatser för att öka antalet behöriga lärare och förslagen om att skapa bättre förutsättningar genom förändringar av VAL (Vidareutbildning av lärare). Förbundet vill däremot framhålla betydelsen av professionalisering av alla yrkesgrupper inom skolväsendet. Förslag på förenklade och förbättrade utbildningsvägar till yrkesutbildningarna med möjlighet till validering och yrkesutveckling krävs för att var och en i arbetslaget får rätt utbildning. Det underlättar det systematiska arbetsmiljöarbetet samt systematiska kvalitetsarbetet, och stress och sjukfrånvaro för all personal minskar. Kommunal anser att det i huvudsak ska finnas två yrkesgrupper på fritidshemmen, fritidsledare och lärare i fritidshem. För elever med behov av stöd ska det dessutom finnas elevassistenter/lärary assistenter.

Kommunal vill se konkreta förslag på möjlighet till validering och yrkesutveckling för hela arbetslaget. Därtill krävs det att utbildningarna till att arbeta i fritidshem är nationellt sammanhållna. I dag saknas ett system för ett nationellt likvärdigt innehåll i de ordinarie utbildningarna till fritidsledare, elevassistent eller lärarassistent, vilket leder till förvirring för både studerande och arbetsgivare. Med en standardisering kan arbetsgivare få ett kvitto på vad en person har för utbildning, vilket i slutändan bidrar till likvärdighet och stärkt kvalitet i fritidshemmen.

Otrygga anställningar

Kommunal välkomnar även att utredningen poängterar betydelsen av trygga anställningar i fritidshem. Som utredningen påpekar leder visstidsanställningar i slutändan till otydliga yrkesroller. Kommunal anser att konsekvenserna är mer långtgående än så. I dag har cirka 40 procent av de som räknas som "övrig personal" på fritidshem en otrygg anställning och många har en ofrivillig deltidsanställning. I en medlemsenkät Kommunal genomförde hösten 2019 uppgav 22 procent av de som jobbar på fritidshem att de inte vet om de kommer att få jobba kvar hos sin arbetsgivare nästa läsår. Situationen äventyrar inte minst den för barnen så viktiga kontinuiteten och leder till otrygg personal utan förutsättningar att bidra till ett systematiskt kvalitetsarbete.

Även här saknar utredningen konkreta förslag på hur frågan om visstidsanställningar ska lösas. Kommunal hade gärna sett förslag på ändringar i styrdokumentet som innebär att alla som arbetar i verksamheterna ska erbjudas tillsvidareanställningar och att heltidsarbete ska vara norm. Cementeringen av en otrygg arbetsmarknad för dem med yrkesutbildning som arbetar inom skolväsendet måste brytas.

Utökat statsbidrag – lärarassistenter

Därtill välkomnar Kommunal att utredningen föreslår att fritidshemmen ska omfattas av statsbidraget för lärarassistenter. Däremot krävs tydlig gränsdragning mellan de olika yrkeskategorierna, samt möjlighet till yrkesutveckling för alla yrkesgrupper. Det krävs för att lärarassistenterna ska få förutsättningar att tillsammans med hela yrkeslaget skapa en miljö där elevernas möjligheter att växa och förutsättningar att lyckas i skolan ökar.

Pedagogisk omsorg

Kommunal delar utredningens slutsats att skillnaderna i styrdokumentet mellan förskolan och den pedagogiska omsorgen har blivit alltför stora. Problemet med många oseriösa aktörer är ett resultat av detta. Däremot delar inte förbundet utredningens förslag om ett etableringsstopp. De flesta verksamheterna fungerar mycket bra och personalen gör ett viktigt jobb. Det finns fortfarande en efterfrågan av pedagogisk omsorg som utgör ett bra komplement till förskolan för de barn som inte klarar att befinna sig i "vanlig" barnomsorg. En ökad tillgänglighet till

barnomsorg, särskilt i glesbygd, bidrar till att fler barn får en chans till ett livslångt lärande och att framförallt kvinnors arbetskraftsdeltagande i högre grad säkerställs.

Därför bifaller förbundet utredningens förslagspaket 1 som handlar om att förtydliga de bestämmelser som styr pedagogisk omsorg. Det krävs regelskärpning, riktlinjer för yrkesutveckling och att systematisk kontroll och uppföljning av verksamheterna införs. På det sättet kan barnen som går i pedagogisk omsorg erbjudas en verksamhet som främjar deras utveckling och lärande samt förbereder dem för start i förskoleklass.

Det finns goda exempel där man inom den pedagogiska omsorgen lyckats bibehålla en hög organisatorisk standard, med chefer som arbetar hårt för att läroplanen ska följas, med återkommande arbetsplatsträffar och aktiva samtal kring arbetsmiljö som bidrar till hög kontinuitet och kvalitet. Göteborgs stad har föregått med gott exempel för en generell kompetenshöjning, genom att utbilda dagbarnvårdare till barnskötare.

Kommunal menar att det bör vara ett krav att dagbarnvårdarna har minst en barnskötarutbildning. Det tillsammans med införande av övergångsregler som innefattar möjlighet till validering och yrkesutveckling inom till exempel yrkeshögskola, skulle höja kvaliteten på den pedagogiska omsorgen avsevärt.

Vänliga hälsningar
Kommunal

Tobias Baudin
Förbundsordförande

Sofia Lindqvist
Utredare